

BİREYLERİN GİRİŞİMCİLİĞE YÖNELİK ÖZ-YETERLİLİK İNANISLARI İLE YENİLİKÇİLİK DÜZEYLERİNE İLİŞKİN ALGILAMALARININ, KONTROL ODAĞI İNANISLARI İLE GİRİŞİMCİLİK YÖNELİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE İLİMLAŞTIRICI ETKİLERİ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK GÖRGÜL BİR ARAŞTIRMA

Malik Volkan TÜRKER, Yrd. Doç. Dr.
vturker@marmara.edu.tr, Marmara Üniversitesi

Mehmet Nuri İNEL, Arş. Grv.
mninel@marmara.edu.tr, Marmara Üniversitesi

Özet: Bu araştırmanın amacı, bireylerin girişimcilğe yönelik öz-yeterlilik inanışları ile yenilikçilik düzeylerine ilişkin algılamalarının, kontrol odağı inanışları ile girişimcilik yönelimleri arasındaki ilişki üzerine olası ilimlaştırmacı (moderatör) etkilerini ölçmektir. Bu amaç doğrultusunda oluşturulan teorik çerçevede yer alan hipotezleri test etmek için, Marmara Üniversitesi İşletme Fakültesi lisans öğrencilerine yönelik görgül bir araştırma yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Girişimcilğe yönelik öz-yeterlilik inanışı, yenilikçilik düzeyi, kontrol odağı, girişimcilik yönelimi

THE MODERATING EFFECTS OF SELF-EFFICACY BELIEF AND PERCEIVED INDIVIDUAL INNOVATIVENESS ON THE RELATION BETWEEN LOCUS OF CONTROL ORIENTATION AND ENTREPRENEURIAL INTENTIONS: AN EMPIRICAL RESEARCH ON UNIVERSITY STUDENTS

Abstract: The aim of this study is to measure the moderating effects of "self-efficacy belief" and "perceived individual innovativeness" on the relation between "locus of control (LOC) orientation" and "entrepreneurial intentions". In order to test the hypotheses in theoretical framework, a field survey using questionnaires was conducted in a sample of undergraduate students enrolled at Marmara University, Turkey.

Keywords: Self-efficacy belief, individual innovativeness, locus of control, entrepreneurial intentions

LYAZIN TARAMASI VE ARAŞTIRMANIN YAZINA KATKISI

Yönetim yazınında, özellikle 2000'li yıllar öncesinde girişimcilik üzerine çalışan araştırmacılar tarafından; girişimcinin "ne olduğu" ve "ne yaptığı" yönünde tanımlamalara ağırlık verildiği, bunun yanında "girişimciliğin" ön plana çıkmadığı ifade edilebilir. Girişimcilik, gelecekteki mal ve hizmetlerin keşfedilmesinin, değerlendirilmesinin ve bunlardan fayda sağlanmasının; nasıl, kim tarafından ve bunlara fırsat yaratan ne tür etkenler sayesinde gerçekleştiğinin bilimsel olarak incelenmesi şeklinde tanımlanmıştır (Shane, Venkataraman, 2000).

Söz konusu tanımlama doğrultusunda, girişimcilik olgusu üzerine yapılan bilimsel araştırmaların aşağıdaki üç temel soruya odaklandığı ifade edilebilir; birinci olarak, 'Mal ve hizmet yaratımında söz konusu fırsatların neden, ne zaman ve nasıl oluştuğu?' İkinci olarak, 'Bazı insanlar söz konusu fırsatları keşfedip onlardan fayda sağlarken diğerlerinin ise neden, ne zaman ve nasıl başarısız olduğu?' Son olarak da; 'Söz konusu fırsatları faydaya dönüştürmede neden, ne zaman ve nasıl farklı hareket tarzlarının kullanıldığı?' (Shane, Venkataraman, 2000).

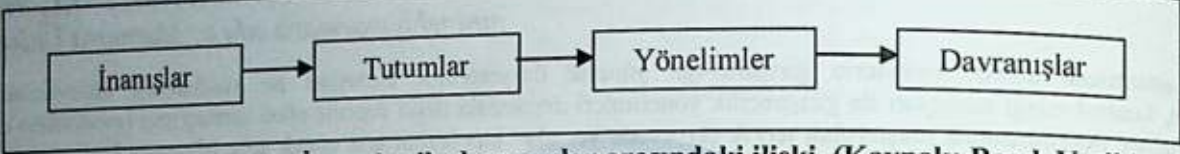
Özellikle 2000 yılı sonrasında, ilgili yazında bireylerin karakter özellikleri ile girişimcilik yönelimi ve davranışları (Ing. *entrepreneurial intentions and behavior*) arasındaki ilişkiler üzerinde daha sık durulmaya başlandığı rahatlıkla söylenebilir. Bu gözleme ilişkin somut bir bulgu olarak; yazın taramasında sıklıkla yararlanılan "ProQuest Research Library" adlı elektronik veri tabanında bu metin ilk kaleme alındığı tarihte (Kasım 2013) yapılan bir tarama sonucunda bahsedilebilir. Söz konusu veri tabanında taranan bilimsel ve hakemli nitelikteki dergilerde yayımlanan ve "Characteristics" ile "Entrepreneurship" anahtar kelimelerinin özet kısmında yer aldığı 175 adet makalenin 36 tanesinin 2000 yılı öncesinde, 139 tanesinin (yaklaşık olarak %80'inin) ise 2000 yılı ve sonrasında yayımlandığı görülmektedir.

Bu kapsamda genişletilmiş özetini okumakta olduğunuz araştırmanın çıkış noktasını bireylerin bir takım karakter özelliklerinin 'girişimcilik yönelimi' üzerindeki etkileri oluşturmaktadır. Bu bağlamda araştırmaya konu değişkenlerden bir tanesi olarak bireylerin algıladıkları kontrol odağı inancı (Ing. *locus of control orientation*) belirlenmiştir. İlk defa Rotter tarafından 1950'lerde ortaya atılan kontrol odağı terimi Sosyal Öğrenme Modelinde yer alan 'bekleni' kavramının bir çıktısı olarak ortaya atılmış olup, on yıllardır kişilik araştırmalarının temel değişkenlerinden birini oluşturmuştur (Rotter, 1990. Dağ, 2002). Kontrol odağı, basit bir ifade ile bireyin davranışlarına destek olan kaynağın ne olduğuna ilişkin algısı olarak tanımlanabilir. Yapılan bilimsel araştırmalarda; iç kontrol odaklı insanların, dış kontrol odaklılarla karşılaştırıldığında daha fazla risk alabilen ve fırsatlara odaklanabilen kişiler oldukları ifade edilmektedir (Rotter, 1990. Runco and Pritzker, 1999). Araştırmada bireylerin algıladıkları kontrol odağı inancının, girişimcilik yönelimleri üzerinde anlamlı bir etkisinin olup olmadığı incelenmektedir (Bkz. Şekil 2. H1).

Araştırma Bandura'nın da yer aldığı psikologların savunucusu olduğu ve basit bir ifade ile insan davranışlarını açıklamaya ve öngörmeye çalışan bilişsel psikoloji teorisini kendi çalışmasına dayanak alan Bird'ün, geliştirdiği girişimcilik yönelimi modeline göre; 'sosyal, politik ve ekonomik' bağlamda oluşan rasyonel analitik düşünme ile

'bireylerin geçmişleri, karakter özellikleri ve yetenekleri' bağlamında oluşan sezgisel bütüncül düşünmenin bileşimi 'yönelimi' (İng. *intention*) oluşturmakta, yönelim de 'davranışların' (İng. *behavior*) belirleyicisi olmaktadır. (Bird, 1988).

Burada sözü geçen 'yönelim' ifadesi; inanışın (İng. *belief*) bir fonksiyonu olarak, bireyin inanışı ile davranışları arasında bağlayıcı rol oynayan bir olgu olarak tanımlanmaktadır. Fishbein ve Ajzen'e göre; bireylerin inanışları, tutumlarını; tutumları, yönelimlerini; yönelimleri de davranışlarını etkilemektedir. (Bkz. Şekil 1) Bu noktada, Boyd ve Vozikis, Bird'in modeline bir katkı yaparak öz-yeterlilik inanışının (İng. *self-efficacy belief*) girişimcilik yönelimi ile ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Bandura'nın sosyal öğrenme teorisinden türetilen öz-yeterlilik inanışı, bireyin kendisine verilen bir görevi yerine getirmede kendi yeteneklerine duyduğu güven olarak tanımlanmıştır (Boyd, Vozikis, 1994).

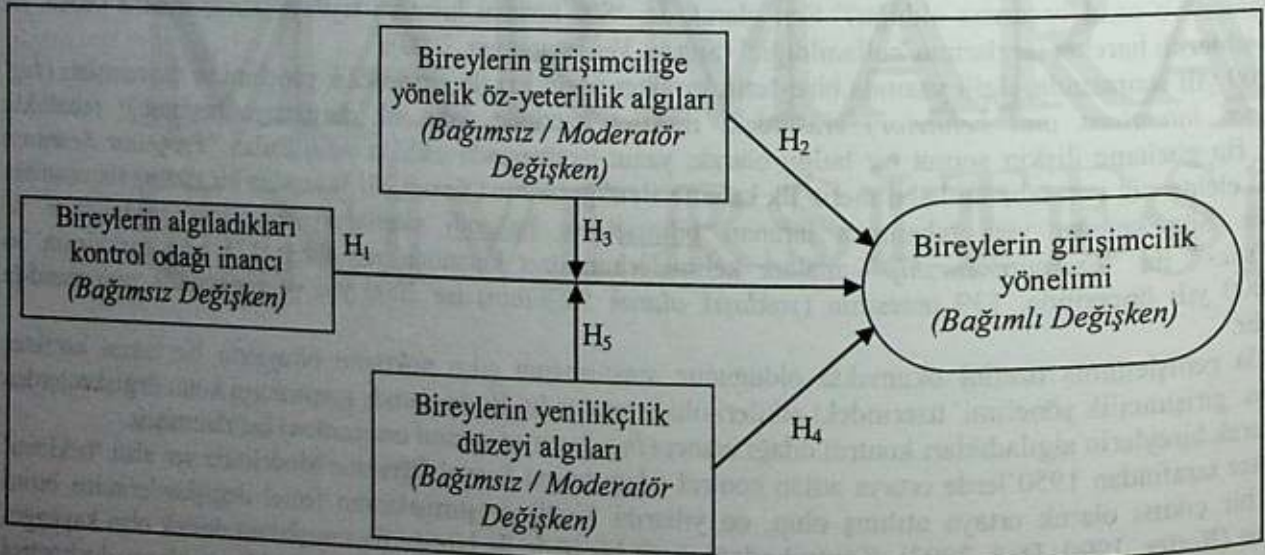
Şekil 1. Fishbein ve Ajzen'e göre İnanışlar ile davranışlar arasındaki ilişki. (Kaynak: Boyd, Vozikis, 1994)

Boyd ve Vozikis'in girişimcilik yazınına dâhil ettiği öz-yeterlilik inanışı bu çalışmada hem yukarıda ifade edilen ilişkinin test edilebilmesi için (bir diğer ifade ile bireylerin girişimcilik yönelimleri üzerindeki etkisinin ölçülebilmesi için, bkz. Şekil 2, H₂) bağımsız bir değişken olarak ele alınacak; hem de, bireylerin kontrol odağı algıları ile girişimcilik yönelimleri arasında olduğu düşünülen ilişki üzerindeki etkisini test etmek için bir ılımlaştırıcı/moderatör değişken olarak ele alınmaktadır.

Burada sözü geçen ılımlaştırıcı/moderatör etki arayışına ilişkin hipotezin (Bkz. Şekil 2, H₃) geliştirilmesinde Bandura'nın; 'kontrol odağı genel bir yapıyı işaret etmekteyken, öz-yeterlilik ise görev ve koşul bağımlıdır bu nedenle bireyler çok güçlü bir biçimde iç kontrol odaklı olduklarını gösterebilirler de koşullara bağlı olarak düşük seviyede öz-yeterlilik inanışına sahip olabilirler' ifadesi (Bandura, 1977) büyük bir etken olmuştur.

Araştırmaya konu diğer bir değişken olarak 'bireysel yenilikçilik düzeyi algısı' belirlenmiştir. Bir birey için yenilikçilik; değişime karşı isteklilik, değişime veya yeni şeyleri denemeye isteklilik, herhangi bir yeniliği diğerlerine göre daha önce benimseme derecesi olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanı sıra yenilikçilik risk alma, deneyime açıklık, yaratıcılık, fikir liderliği gibi kavramların özelliklerini de içerisinde barındıran bir kavram olarak değerlendirilmektedir (Kılıçer ve Odabaşı, 2010).

Araştırmada bireylerin kendilerini ne derecede yenilikçi olarak gördüklerine ilişkin algının, girişimcilik yönelimlerine bir etkisinin olup olmadığı incelenecektir (Bkz. Şekil 2, H₄). Bunun yanı sıra bireylerin yenilikçilik düzeyi algılarının, bireylerin kontrol odağı algıları ile girişimcilik yönelimleri arasında olduğu düşünülen ilişki üzerindeki etkisi de ayrıca incelenmektedir (Bkz. Şekil 2, H₅).

Şekil 2. Araştırmanın teorik çerçeve modeli

II. ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ

Yukarıda belirtilen ilişkiler örüntüsünde, Şekil 2'de şematize edilen araştırma hipotezleri Tablo 1'de sıralanmıştır;

Tablo 1. Araştırma hipotezleri

H _{1,0} : Bireylerin algıladıkları kontrol odağı inançlarının, girişimcilik yönelimleri üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.
H _{1,1} : Bireylerin algıladıkları kontrol odağı inançlarının, girişimcilik yönelimleri üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.
H _{2,0} : Bireylerin girişimciliğe yönelik öz-yeterlilik algılarının, girişimcilik yönelimleri üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.
H _{2,1} : Bireylerin girişimciliğe yönelik öz-yeterlilik algılarının, girişimcilik yönelimleri üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.
H _{3,0} : Bireylerin girişimciliğe yönelik öz-yeterlilik algılarının, kontrol odağı inancı ile girişimcilik yönelimleri arasındaki ilişki üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.
H _{3,1} : Bireylerin girişimciliğe yönelik öz-yeterlilik algılarının, kontrol odağı inancı ile girişimcilik yönelimleri arasındaki ilişki üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.
H _{4,0} : Bireylerin yenilikçilik düzeyi algılarının, girişimcilik yönelimleri üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.
H _{4,1} : Bireylerin yenilikçilik düzeyi algılarının, girişimcilik yönelimleri üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.
H _{5,0} : Bireylerin yenilikçilik düzeyi algılarının, kontrol odağı inancı ile girişimcilik yönelimleri arasındaki ilişki üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.
H _{5,1} : Bireylerin yenilikçilik düzeyi algılarının, kontrol odağı inancı ile girişimcilik yönelimleri arasındaki ilişki üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

III. ANA KÜTLE, ÖRNEKLEM VE ARAŞTIRMADA KULLANILAN ÖLÇEKLER

Özellikle işletme ve benzeri alanlarda lisans ve yüksek lisans öğrenimi gören öğrenciler yakın gelecek için potansiyel girişimciler olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle girişimcilik ve yenilikçilik konularında yürütülen görgül araştırmalarda ana kütle olarak sıkça tercih edildikleri ifade edilebilir (Bkz. Yusuf, vd. 2007. Uddin ve Bose, 2012. Türker ve İnel, 2012. Rantanen, 2013). Bu araştırmada Marmara Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde öğrenim gören lisans öğrencileri üzerinde bir saha araştırması yapılacaktır.

Araştırmaya konu değişkenleri ölçmek için kullanılan ölçekler şu şekildedir; Bireylerin algıladıkları kontrol odağı inancını ölçmek için Rotter'ın geliştirmiş olduğu İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği (RİDKOÖ)'nden daha kapsamlı ve Likert tipinde olan ve Dağ tarafından geliştirilmiş olan Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ) kullanılmıştır. Söz konusu ölçek kontrol odağını beş faktör ve 47 maddelik bir envanter ile ölçmektedir (Dağ, 2002).

Bireylerin yenilikçilik düzeyi algıları değişkeninin ölçümünde H. Thomas Hurt vd. tarafından 1977 yılında geliştirilen Yenilikçilik Ölçeğinin (IS) Kılıçer ve Odabaşı tarafından 2010 yılında Türkçeye adapte edilmiş hali kullanılmıştır. Yenilikçilik Ölçeğinin (IS) Kılıçer ve Odabaşı tarafından 2010 yılında Türkçeye adapte edilmiş hali kullanılmıştır.

Likert tipindeki bu ölçekte toplamda 20 madde yer almaktadır (Kılıçer ve Odabaşı, 2010). Bireylerin öz-yeterlilik algısı değişkeninin ölçümü için ilk defa Jerusalem ve Schwarzer tarafından 1981 yılında geliştirilmiş olan "Genel Öz-Yeterlilik Ölçeği" (GSE)'nin Yeşilay tarafından 1996 yılında Türkiye'ye adapte edilmiş hali kullanılmıştır (Yeşilay, 1996). Araştırmanın bağımlı değişkeni olan bireylerin girişimcilik yönelimi değişkeninin ölçümü için ilk Leroy vd. tarafından 2009 yılında derlenen, Yelkikalan ve Yüzüak tarafından 2011 yılında Türkçeye adapte edilmiş 30 maddelik Likert tipi ölçek kullanılmıştır (Leroy, vd., 2009. Yelkikalan ve Yüzüak, 2011).

Genişletilmiş özet kaleme alındığı tarihte veri toplama süreci devam etmekte olduğundan araştırmanın sonuçlarına bu metinde yer verilememiştir.

KAYNAKÇA

- Bandura, A. "Self-efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change", *Psychological Review*, Vol. 84, No. 2, 1977, 191-215.
- Bird, B. "Implementing Entrepreneurial Ideas: The Case For Intention", *Academy of Management. The Academy of Management Review*, 13, 3; ProQuest Research Library, 1988, 442-453.
- Boyd, N. G., Vozikis, G. S. "The Influence of Self-Efficacy on the Development of Entrepreneurial Intentions and Actions", *Entrepreneurship Theory and Practice*, 1994, 63-77.
- Dağ, İ. "Kontrol Odağı Ölçeği (KOO): Ölçek geliştirme, güvenirlik ve geçerlik çalışması" *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 2002, 77-90.
- Kılıçer, K., Odabaşı H. F. "Bireysel Yenilikçilik Ölçeği (BYÖ): Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38, 2010, 150-164.
- Leroy, H., Maes, J., Sels, L., Debrulle, J. "Gender Effects on Entrepreneurial Intentions: A Multi-Group Analysis at Factor and Indicator Level", Paper presented at the Academy of Management Annual Meeting, Chicago (USA). 7-11 August 2009.
- Rantanen, T. "Students' attitudes towards entrepreneurship in the Uusimaa region in Finland", *Interdisciplinary Studies Journal*, Vol 2, Number 4, 2013, 48-65.
- Rotter, J.B. "Internal versus external control of reinforcement", *American Psychologist*, Vol.45, No.4, 1990, 489-493.
- Runco, M.A., Pritzker, S.R. *Encyclopedia of creativity*. Academic Press. 1999.
- Shane, S., Venkataraman, S. "The promise of entrepreneurship as a field of research", *Academy of Management. The Academy of Management Review*, 25, 1; ProQuest Research Library, 2000, 217-226.
- Türker, M.V., İnel, M.N. "The Effect of Locus of Control Orientation on Perceived Individual Innovativeness: An Empirical Research in Turkey", *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Volume 58, 12 October 2012, Pages 879-888.
- Uddin, R., Bose, T.K. "Determinants of Entrepreneurial Intention of Business Students in Bangladesh" *International Journal of Business and Management*, Vol. 7, No. 24, 2012, 128-137.
- Yelkikalan, N., Yüzüak, E. "The factors determining entrepreneurship trends in female university students: sample of Çanakkale Onsekiz Mart University Biga Faculty of Economics and Administrative Sciences", *European Scientific Journal*, Vol.25, November 2011, 121-134.
- Yeşilay, A. "Genelleştirilmiş Öz Yetki Beklentisi". <http://userpage.fuberlin.de/~health/turk.htm> (Son Erişim Tarihi: 1 Kasım 2013).
- Yusuf, M., Sandhu, M.S., Jain, K.K. "Relationship between psychological characteristics and entrepreneurial inclination: A case study of students at University Tun Abdul Razak", *Journal of Asia Entrepreneurship and Sustainability*, Vol 3, Issue 2, 2007, makalede sayfa numarası bulunmamaktadır.